

ПП «ЕКСПЕРТНО-
КОНСУЛЬТАТИВНИЙ
ЦЕНТР ЕРГАРД ТА
ПАРТНЕРИ»

PC «EXPERT ADVISORY
CENTER ERHARD AND
PARTNERS»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішенням Загальних зборів засновників
ПП «ЕКСПЕРТНО-КОНСУЛЬТАТИВНИЙ
ЦЕНТР ЕРГАРД ТА ПАРТНЕРИ»

від 14.03.2024 р., протокол № 7

Директор,

лікар судово-медичний експерт
вищої кваліфікаційної категорії,
кандидат медичних наук, доцент

Наталія ЕРГАРД

Уведено в дію наказом Директора
ПП «ЕКЦ ЕРГАРД ТА ПАРТНЕРИ»
14.03.2024 р., № 8.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА СЕМІНАРУ НА ТЕМУ: «ФІКСАЦІЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ДОКУМЕНТУВАННЯ У ФОРМАТІ «СТАМБУЛЬСЬКОГО ПРОТОКОЛУ»»

Освітній рівень	неформальна освіта (БПР)
Галузь знань	22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність	222 «Медицина», 224 «Технології медичної діагностики та лікування», 228 «Педіатрія»
Програма	Навчальна програма БПР для працівників сфери охорони здоров'я, шляхом здобуття неформальної освіти під час проходження навчання на семінарі

Розробник:

Наталія ЕРГАРД, директор ПП «ЕКСПЕРТНО-КОНСУЛЬТАТИВНИЙ ЦЕНТР ЕРГАРД ТА ПАРТНЕРИ», лікар судово-медичний експерт вищої кваліфікаційної категорії, 2-го кваліфікаційного класу судово-медичного експерта зі спеціальності «Судово-медична експертиза», кандидат медичних наук (PhD), доцент.

2024 рік

1. Тема заходу, цільова аудиторія та мета.

Семінар – набуття нових знань з актуальних питань за відповідними напрямами з можливістю обговорення отриманої інформації під час навчання у малих групах (до 20 осіб у одній групі). Зміст навчання **включає теоретичні питання** і не стосується питань формування навичок.

Тема семінару: «Фіксація тілесних ушкоджень в закладах охорони здоров'я та особливості їх документування у форматі «Стамбульського протоколу»».

Цільова аудиторія: загальна практика – сімейна медицина, судово-медична експертиза, судово-медична гістологія, судово-медична імунологія, судово-медична криміналістика, судово-медична токсикологія, судово-медична цитологія, хірургія, акушерство і гінекологія, педіатрія, алергологія, ортопедія і травматологія, нейрохірургія та всі спеціальності професіоналів з вищою немедичною освітою, які працюють в сфері охорони здоров'я.

Мета:

– підвищення ефективності надання медичної допомоги та можливість реалізації прав пацієнтів на інформованість про стан свого здоров'я через повноцінну фіксацію тілесних ушкоджень;

– поглиблення знань лікарів щодо оновленої інформації про зміни в законодавстві та особливості їх врахування при проведенні судово-медичних експертиз, пов'язаних із визначенням характеру та давності утворення тілесних ушкоджень.

2. Компетентності.

Загальні компетентності (ЗК).

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Здатність спілкуватися державною мовою.

ЗК 3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 4. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 5. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

Фахові компетентності (ФК).

ФК 1. Здатність до диференційної діагностики різних видів тілесних ушкоджень за їх морфологічними особливостями.

ФК 2. Здатність до правильного опису тілесних ушкоджень та фіксації їх у медичній документації.

ФК 3. Здатність застосовувати етичні принципи при збиранні інформації у пацієнтів про стан їх здоров'я.

Результати навчання:

знати:

– основні методики фіксації тілесних ушкоджень;

– суть «Стамбульського протоколу» та особливості фіксації ушкоджень за вимогами Протоколу;

– роль лікаря ЗОЗ у разі залучення їх при проведенні судово-медичних експертиз;

– правові підстави призначення та проведення судової експертизи;

- законодавство України у сфері судово-експертної діяльності;
- засади юридичної відповідальності працівників сфери охорони здоров'я при порушенні прав пацієнтів.

вміти:

- використовувати отримані знання в практичній діяльності;
- приймати ефективні рішення з урахуванням законодавчих положень.

здатен:

- розуміти специфіку нормативно-правового регулювання у сфері медицини та судово-експертної діяльності в Україні.

3. Опис структури заходу.

Під час семінару учасникам буде продемонстровано презентаційний лекційний матеріал з різними видами тілесних ушкоджень, їх морфологічними особливостями, акцентовано увагу на визначенні їх давності та механізму утворення, а також надано приклади опису ушкоджень, які утворились внаслідок дії різних видів механічної травми. Буде надано інформацію щодо юридичної оцінки у разі порушення прав пацієнтів при неправильній фіксації тілесних ушкоджень у медичній документації в ЗОЗ.

Акцентують увагу на особливості документування ушкоджень у форматі «Стамбульського протоколу», які необхідно враховувати працівникам сфери охорони здоров'я під час фіксування ушкоджень у медичній документації.

Також будуть окреслені основні підстави призначення та проведення судових експертиз, визначені сутність, значення, спільні та відмінні риси таких понять як: «Висновок експерта», «Висновок експертного дослідження», «Висновок спеціаліста», «Рецензія на висновок експерта». До того ж, будуть проаналізовані та охарактеризовані особливості фотографічної фіксації цифровими засобами тілесних ушкоджень при проведенні слідчих дій та судово-медичної експертизи.

4. Загальний обсяг навчального навантаження.

Семінар проводиться в онлайн форматі в режимі реального часу:

18.04.2024 з 14:00 до 18:00 – перший день;

19.04.2024 з 14:00 до 18:00 - другий день.

Тестове оцінювання триває включно до 23:00 19.04.2024 року.

У разі оголошення повітряної тривоги, яка буде тривати більш, ніж 2,5 години, захід буде перенесено на наступний день, тому дати заходу можуть зміститись з 18.04.2024 на 19.04.2024 (перший день) та 19.04.2024 на 20.04.2024 (другий день).

5. Форми і методи організації і проведення заходу.

Форми проведення заходу: семінар-конференція, семінар-обговорення.

Методи навчання під час семінару – взаємодії між спікером (лектором) і учасниками, під час яких відбувається передача та засвоєння знань. Це певний спосіб цілеспрямованої реалізації процесу навчання, досягнення поставленої мети.

При проведенні семінару застосовуються такі методи:

1. Словесні методи у формі лекцій – чіткий, системний виклад окремої наукової проблеми або теми.

Мета лекції полягає в допомозі учасникам оволодіти методами самостійної роботи з навчальними матеріалами. Лекція – один з найважливіших чинників в організації навчальної діяльності слухачів.

Основний зміст лекції становлять центральні методологічні, теоретичні і практичні проблеми. У лекції розкриваються не всі питання теми, а найважливіші, найсуттєвіші, що вимагають наукового обґрунтування.

2. Пояснювально-демонстративний – допоміжний метод при словесному методі. Засоби ілюстрації – презентаційний матеріал у формі фотоілюстрацій.

3. Метод проблемного викладу навчального матеріалу передбачає створення проблемної ситуації, допомогу учасникам у її виділенні, прийнятті проблемного завдання та спільного його розв'язання.

Після наукової частини учасникам буде наданий додатковий час для проходження тестування.

6. Матеріально-технічне забезпечення заходу.

Онлайн-навчання з використанням сучасної освітньої платформи Zoom в режимі реального часу.

Методичне забезпечення: лекційний матеріал, навчально-методичний посібник та методичні рекомендації для тренерів (лекторів). Лекційний матеріал, навчально-методичний посібник та тестові завдання для учасників заходу:

- лекційний матеріал та навчально-методичний посібник для учасників заходу буде розміщено на офіційному сайті для вільного доступу;
- доступ до тестових завдань учасникам заходу буде надано у перший день семінару.

7. Форми підсумкового контролю.

Метод оцінювання: тестовий, що проводиться шляхом виконання тестових завдань програмними засобами на персональному комп'ютері.

Тестові завдання складаються з 10 тестових питань, де правильною є одна відповідь з чотирьох запропонованих варіантів.

Бальна система оцінювання семінару становить 20 балів за дводенний захід і здійснюються відповідно до вимог безперервного професійного розвитку (БПР) (Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22.02.2019 року № 446 «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікаря»).

Умовою для нарахування балів БПР за участь у семінарі з оволодінням теоретичними знаннями є щонайменше 70% правильних відповідей на тестові завдання. Якщо учасника допущено до нарахування балів за участь у заході БПР, він отримує Сертифікат про нарахування балів на електронну адресу, вказану при реєстрації впродовж наступних 20 днів.

8. Рекомендована література:

1. Закон України «Про судову експертизу». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 28, ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
2. Ергард Н.М., Біляков А.М. Судова медицина: адаптований компетентнісний підхід викладання дисципліни в умовах сьогодення. Монографія. Київ: Видавництво Руслана Халікова, 2023. 375 с.
3. Ергард Н.М. Дослідження проявів стрес-реакції організму під час вмирання від механічної асфіксії через повішення. *Монографія*. Київ: УкрДГРІ, 2018. 140 с.
4. Ергард Н.М. Дослідження проявів стрес-реакції організму при повішенні. *Монографія*. LAP LAMBERT Academic Publishing: Mauritius, 2018. 145 p.
5. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В. Судово-медичне визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2017. 24 с.
6. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В. Судово-медичне визначення зажиттєвої реакції організму при механічній асфіксії через повішення за змінами площі деліпідизації кори надниркових залоз. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2017. 24 с.
7. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В. Огляд трупа на місці його виявлення. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2017. 24 с.
8. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В. Судово-медична експертиза механічної асфіксії внаслідок стиснення органів шії : *метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2017. 16 с.
9. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В. Практикум для самостійної підготовки студентів з навчальної дисципліни «Судова медицина». *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2017. 44 с.
10. Ергард Н.М. Сучасна лекція. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2018. 26 с.
11. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В., Кубаля С.М. Ранні та пізні ознаки смерті: *атлас: посіб. для студ. та лікарів*. Київ: УкрДГРІ, 2018. 38 с.
12. Ергард Н.М. Судово-медичне визначення зажиттєвості повішення за кількісною оцінкою стероїдогенезу глюкокортикоїдів у надниркових залозах: Конспект лекцій. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2019. 20 с.
13. Ергард Н.М. Судово-медична експертиза механічної асфіксії. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2019. 28 с.
14. Ергард Н.М. Судово-медична експертиза вогнепальної травми. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2019. 24 с.
15. Ергард Н.М. Особливості проведення судово-медичної експертизи (розробка методичних вказівок до проведення навчального квесту на основі компетентнісного підходу). *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2019. 36 с.
16. Ергард Н.М. Судово-медичний огляд трупів загиблих (померлих) осіб в умовах воєнного стану [Текст]: *метод. рекомен.* Вчена рада НМУ імені О.О. Богомольця. Київ, 2022. 20 с.

17. Ергард Н.М., Біляков А.М., Михайличенко Б.В. Макропрепарати тілесних ушкоджень для практичних занять із судової медицини: *метод. розробки МОЗ України, НМУ ім. О.О. Богомольця*. Київ: УкрДГРІ, 2019. 32 с.
18. Ергард Н.М. Загальні питання судово-медичної травматології. Ушкодження тупими предметами. Транспортна травма. Падіння з висоти. Ушкодження гострими предметами. Судово-медичне обґрунтування механізму травми та причини смерті: *метод. розробки*. Київ: УкрДГРІ, 2018. 48 с.
19. Ергард Н.М. Практичне заняття № 1 для самостійної підготовки студентів з навчальної теми «Організаційно-процесуальні засади судово-медичної експертизи. Огляд трупа на місці події. Судово-медична танатологія. Судово-медичний розтин трупа. Складання навчального висновку експерта». *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2020. 76 с.
20. Ергард Н.М. Практичне заняття № 2 для самостійної підготовки студентів з навчальної теми «Нагла смерть. Судово-медичний розтин трупу у випадку наглої смерті. Самостійний розтин трупу. Експертиза трупа новонароджених». *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2020. 48 с.
21. Ергард Н.М., Біляков А.М., Михайличенко Б.В., Кубаля С.М. Практичні завдання для самостійної позааудиторної роботи студентів (СРС) з навчальної дисципліни «Судова медицина». *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2020. 72 с.
22. Ергард Н.М., Біляков А.М., Михайличенко Б.В. Практикум для самостійної підготовки студентів з навчальної дисципліни «Судова медицина». *Посібник*. Київ: УкрДГРІ, 2021. 100 с.
23. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О. Криміналістичне дослідження об'єктів волокнистої природи. *Метод. рек.* Київ: КИЙ, 2011. 56 с.
24. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О. Загальні засади проведення криміналістичного дослідження матеріалів, речовин та виробів. *Метод. рек.* Київ: КИЙ, 2011. 48 с.
25. Кримінальний процесуальний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
26. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
27. Медичне право України: Збірник нормативно-правових актів. Київ: Видавничий дім «ІнЮре», 2001.
28. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17.01.1995 року «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text>
29. Тагаєв М.М. Судова медицина. *Навчально-практичний посібник. 2-ге вид., перероб. і доп.* Х.: Фактор, 2012. 1296 с.
30. Філоненко М.М. Організація адаптивно-динамічного навчання

студентів-медиків, спрямованого на розвиток психологічних структур особистості. *Проблеми сучасної психології*, 2015. Випуск 27. 583 с. URL: <http://www.problems.at.ua>.

31. Ergard N.M. Forensic Examination of a Gunshot Wound. Forensic Examination of a Mechanical Asphyxia. Forensic justification of a mechanism of trauma and the cause of death. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2018. 36 p.

32. Erhard N.M. Forensics examination of a living person on the trauma severity. Defining state of health. Examination of disputable sexual states and sexual assault. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2019. 28 p.

33. Erhard N.M. Forensic Examination of a Gunshot Wound. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2019. 16 p.

34. Erhard N.M. Forensic Examination of a Mechanical Asphyxia. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2019. 20 p.

35. Erhard N.M. Forensic Examination of a Gunshot Wound. Forensic Examination of a Mechanical Asphyxia. Forensic justification of a mechanism of trauma and the cause of death. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2018. 36 p.

9. Список використаних джерел:

1. Баханов К. Що таке технологія навчання. *Шлях освіти*, 1999. № 3. С. 23-25.

2. Блакитна Т. Технологія розвитку: Школа життєтворчості в дії. *Завуч*, 2000. № 3. С. 14.

3. Бойченко О.М. Упровадження інноваційних методів навчання у вищій медичній школі. *Український стоматологічний альманах*, 2018. № 4. С. 65-67.

4. Болюбаш Я. Реформування педагогічної освіти: концептуальні засади. *Рідна школа*, 1999. № 1. С. 3-4.

5. Біляков А.М., Ергард Н.М. Телемедицина в діяльності судово-медичного експерта // I Науково-практична конференція з міжнародною участю «Комунікація як необхідна складова освітнього процесу майбутніх лікарів та провізорів». *НМУ імені О.О. Богомольця*, Київ, 14.12.2022 року. С. 52-53.

6. Гаврилюк О. Нові технології навчання – ефективний шлях забезпечення високої кваліфікації спеціалістів. *Рідна шк.*, 1998. № 6. С. 68-71.

7. Даниленко Л. Інноваційна освітня діяльність. *Освіта*, 1998. С. 4.

8. Закон України «Про судову експертизу». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 28, ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

9. Ергард Н.М., Біляков А.М. Судова медицина: адаптований компетентнісний підхід викладання дисципліни в умовах сьогодення. Монографія. Київ: Видавництво Руслана Халікова, 2023. 375 с.

10. Ергард Н.М. Дослідження проявів стрес-реакції організму під час вмирання від механічної асфіксії через підвищення. *Монографія*. Київ: УкрДГРІ, 2018. 140 с.

11. Ергард Н.М. Дослідження проявів стрес-реакції організму при

повішенні. *Монографія*. LAP LAMBERT Academic Publishing: Mauritius, 2018. 145 p.

12. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В. Судово-медичне визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2017. 24 с.

13. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В. Судово-медичне визначення зажиттєвої реакції організму при механічній асфіксії через підвищення за змінами площі деліпідизації кори надниркових залоз. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2017. 24 с.

14. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В. Огляд трупа на місці його виявлення. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2017. 24 с.

15. Ергард Н.М., Кобилянський О.Л. Проблемні питання судово-медичної експертизи катувань в умовах війни // Міжнародно-правова оцінка російської воєнної агресії в Україні та захист фундаментальних прав людини: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 липня 2022 р.). *Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Асоціація українських правників*. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. С. 307-310.

16. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В. Судово-медична експертиза механічної асфіксії внаслідок стиснення органів шиї : *метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2017. 16 с.

17. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В. Практикум для самостійної підготовки студентів з навчальної дисципліни «Судова медицина». *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2017. 44 с.

18. Ергард Н.М. Сучасна лекція. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2018. 26 с.

19. Ергард Н.М., Михайличенко Б.В., Кубаля С.М. Ранні та пізні ознаки смерті: *атлас: посіб. для студ. та лікарів*. Київ: УкрДГРІ, 2018. 38 с.

20. Ергард Н.М. Судово-медичне визначення зажиттєвості повішення за кількісною оцінкою стероїдогенезу глюкокортикоїдів у надниркових залозах: Конспект лекцій. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2019. 20 с.

21. Ергард Н.М. Судово-медична експертиза механічної асфіксії. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2019. 28 с.

22. Ергард Н.М. Судово-медична експертиза вогнепальної травми. *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2019. 24 с.

23. Ергард Н.М. Особливості проведення судово-медичної експертизи (розробка методичних вказівок до проведення навчального квесту на основі компетентнісного підходу). *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2019. 36 с.

24. Ергард Н.М. Судово-медичний огляд трупів загиблих (померлих) осіб в умовах воєнного стану [Текст]: *метод. рекомендації*. Вчена рада НМУ імені О.О. Богомольця. Київ, 2022. 20 с.

25. Ергард Н.М., Біляков А.М., Михайличенко Б.В. Макропрепарати тілесних ушкоджень для практичних занять із судової медицини: *метод. розробки МОЗ України, НМУ ім. О.О. Богомольця*. Київ: УкрДГРІ, 2019. 32 с.

26. Ергард Н.М. Загальні питання судово-медичної травматології.

Ушкодження тупими предметами. Транспортна травма. Падіння з висоти. Ушкодження гострими предметами. Судово-медичне обґрунтування механізму травми та причини смерті: *метод. розробки*. Київ: УкрДГРІ, 2018. 48 с.

27. Ергард Н.М. Практичне заняття № 1 для самостійної підготовки студентів з навчальної теми «Організаційно-процесуальні засади судово-медичної експертизи. Огляд трупа на місці події. Судово-медична танатологія. Судово-медичний розтин трупа. Складання навчального висновку експерта». *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2020. 76 с.

28. Ергард Н.М. Практичне заняття № 2 для самостійної підготовки студентів з навчальної теми «Нагла смерть. Судово-медичний розтин трупу у випадку наглої смерті. Самостійний розтин трупу. Експертиза трупа новонароджених». *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2020. 48 с.

29. Ергард Н.М., Біляков А.М., Михайличенко Б.В., Кубаля С.М. Практичні завдання для самостійної позааудиторної роботи студентів (СРС) з навчальної дисципліни «Судова медицина». *Метод. рек.* Київ: УкрДГРІ, 2020. 72 с.

30. Ергард Н.М., Біляков А.М., Михайличенко Б.В. Практикум для самостійної підготовки студентів з навчальної дисципліни «Судова медицина». *Посібник*. Київ: УкрДГРІ, 2021. 100 с.

31. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О. Криміналістичне дослідження об'єктів волокнистої природи. *Метод. рек.* Київ: КИЙ, 2011. 56 с.

32. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О. Загальні засади проведення криміналістичного дослідження матеріалів, речовин та виробів. *Метод. рек.* Київ: КИЙ, 2011. 48 с.

33. Кримінальний процесуальний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

34. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

35. Кучин Ю.Л., Ергард Н.М. Формування професійної комунікації у студентів закладів вищої освіти // I Науково-практична конференція з міжнародною участю «Комунікація як необхідна складова освітнього процесу майбутніх лікарів та провізорів». НМУ імені О.О. Богомольця, Київ, 14.12.2022 року. С. 28-29.

36. Михайличенко Б., Хміль І., Сергієнко М. Робоча програма навчальної дисципліни «Судова медицина, медичне право» (варіативна складова). НМУ імені О.О. Богомольця, 2022. 19 с.

37. Медичне право України: Збірник нормативно-правових актів. Київ: Видавничий дім «ІнЮре», 2001.

38. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17.01.1995 року «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text>

39. Тагаєв М.М. Судова медицина. *Навчально-практичний посібник. 2-ге вид., перероб. і доп.* Х.: Фактор, 2012. 1296 с.
40. Філоненко М.М. Організація адаптивно-динамічного навчання студентів-медиків, спрямованого на розвиток психологічних структур особистості. *Проблеми сучасної психології*, 2015. Випуск 27. 583 с. URL: <http://www.problemps.at.ua>.
41. Ergard N.M. Forensic Examination of a Gunshot Wound. Forensic Examination of a Mechanical Asphyxia. Forensic justification of a mechanism of trauma and the cause of death. *Метод. рек.* Київ: УкрДГПІ, 2018. 36 p.
42. Erhard N.M. Forensics examination of a living person on the trauma severity. Defining state of health. Examination of disputable sexual states and sexual assault. *Метод. рек.* Київ: УкрДГПІ, 2019. 28 p.
43. Erhard N.M. Forensic Examination of a Gunshot Wound. *Метод. рек.* Київ: УкрДГПІ, 2019. 16 p.
44. Erhard N.M. Forensic Examination of a Mechanical Asphyxia. *Метод. рек.* Київ: УкрДГПІ, 2019. 20 p.
45. Erhard N.M. Forensic Examination of a Gunshot Wound. Forensic Examination of a Mechanical Asphyxia. Forensic justification of a mechanism of trauma and the cause of death. *Метод. рек.* Київ: УкрДГПІ, 2018. 36 p.
46. Grant G. On Competence: A Critical Analysis of Competence-Based Reforms in Higher Education. San-Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1979. 592 p.
47. Kluster D. Critical thinking: What is critical thinking? Critical thinking and new types of literacy. М.: TsGL, 2005. Pp. 5-13.
48. Sorina G. Critical thinking and methods of expert groups. *Epistemology and Philosophy of Science*, 2005. V. 3, No. 1. Pp. 194-204.